

LÅNGT INNAN BARNPERSPEKTIVET

– Om barnen som samhället skulle skydda

Lo Bäcklinder & Marit Arnbom

Långt innan barnperspektivet

Långt innan barnperspektivet

*– Om barnen som
samhället skulle skydda*

Lo Bäcklinder
&
Marit Arnbom

notis

NOTIS

info@notisforlag.se

www.notisforlag.se

TEXT

Lo Bäcklinder & Marit Arnbom

OMSLAGSBILD (BESKUREN)

Erik Karlsson

FORM

Kolade Stephens

TRYCK

Publit Sweden AB, 2011

ISBN

978-91-978414-7-4

Innehåll

FÖRORD AV BO VINNERLJUNG 9

FÖRFATTARNAS FÖRORD 11

1. GÖRAN WALL

Det gällde att överleva dagen 17

2. CHRISTEL LUNDGREN

Jag får försöka lite till 35

3. ANDERS

Det är andra som ska skämmas 47

4. BERNADETTE MATHIAS

Ingen riktig unge 63

5. EVA

Det var för många som ville ha mig 75

6. KJELL

Född i strålande solsken 93

7. BERIT BOSTRÖM

En ledsamhetsklump i halsen 111

8. STEN NYSTRÖM
Jag visste ju inget annat 121
9. ANNA
Som ett träd utan rötter 131
10. MICAEL NEHRO
Jag förstod aldrig vad jag gjort 147
11. CHRISTA FRISTEDT
Jag vet vad de går igenom 157
12. MARGARETA & KARIN
Långt innan barnperspektivet 167
13. SUSANNE NYSTRÖM
Den fula ankungen 179
14. JENNY
Pappas lilla flicka 191

Förord

av Bo Vinnerljung

Denna bok borde bli tvångsläsning för alla som arbetar inom den sociala barnvården, som har arbetat inom den sociala barnvården och framförallt för de som ska arbeta inom den sociala barnvården. Innerligt tack från mig som läsare - till Er som berättat om Era liv. Ni har spridit ljus i välfärdsmonarkins mörka, gömda rum och låtit oss se det vi ofta inte vill se. Måtte vi ha förstånd att lära av Er.

Personerna som intervjuas i boken är inte i statistisk mening "representativa" för alla som växt upp med samhället som föräldrar. Ändå är det flera teman i berättelserna som återkommer i den internationella forskningen, exempelvis uppsplittringen av syskon och fosterbarnens djupa, livslånga sorg över detta. Ett annat exempel är försummade möjligheter till en hygglig skolgång och en utbildning. Boken är med andra ord större än summan av de intervjuades enskilda livsöden.

Till alla som läser boken: öppna både hjärta och förstånd för att detta har hänt några av oss. Inte några av *dem*.

Bo Vinnerljung
Professor i socialt arbete vid Stockholms universitet

Författarnas förord

När vi nu börjar se slutet på vårt arbete med denna bok som vi levtt, andats och sovit med under flera år, är det också slutet på en gripande resa. Under den resan har vi mött tretton människor som under sin barndom i mångt och mycket har blivit svikna av sina föräldrar och av samhället. Dessa personer som växt upp som barnhems- och fosterhemsbarn har inte gjort något större intryck i historien, men lever mitt ibland oss med sina ärrade själar. Dock är det viktigt att poängtera redan från början att vissa av dem också vittnar om att de fått kärlek och omsorg som går långt utöver det som kan förväntas av den som tar hand om någon annans barn.

Vårt intresse för att lyfta fram dessa människors öden startade en vårdag för många år sedan när idén om en bok började ta form. Vi hade tidigare mött en ung man som med sorg i hjärtat berättade om den barndom han aldrig fick. Han hade som liten flyttats från sin biologiska mamma till en tillvaro hos en annan familj som ville ha en pojke, men inte hade mycket kärlek att erbjuda honom.

Den här mannen blev vår vän och vi lyssnade ofta till hans berättelser som handlade mycket om den övergivenhet och sorg han kände. Vi lyssnade också till hans förtvivlan över sin

begränsade förmåga att kunna ha en jämbördig kärleksrelation och skapa en egen familj. Vi hörde honom även berätta om sin längtan efter att få höra till och om den bittra känslan av ensamhet som var ett resultat av att han inte upplevt att han haft en familj som fanns där i alla lägen.

Att få ta del av den här historien gav oss det första fröet till att på djupet vilja försöka få en bild av den försummelse och det misslyckande som vi förstod fanns kring många av våra omhändertagna barn i Sverige. Vår ambition var att fånga bredden i upplevelserna hos dem som har det gemensamt att de växt upp i en familj som inte var deras biologiska. Vi lade ut en efterlysning på några nätforum där vi sökte efter personer som kunde tänka sig att delta i djupintervjuer kring barnomsupplevelser i samband med tidiga placeringar på barnhem och i fosterhem. Gensvaret var överrumplande. Svaren kom från både kvinnor och män, unga och gamla och vi fick till vår glädje tag i intervjupersoner med både positiva och negativa upplevelser av sin tid i samhällets vård. Med bandspelare och fikakorg gav vi oss ut i det svenska landskapet och träffade våra personer för en intervju. Aldrig kunde vi ana att det fanns så mycket sorg, så mycket övergivenhet och så mycket grymhet som utfördes av barnhemspersonal och fosterföräldrar. Men vi fick naturligtvis också höra historier om fina fosterföräldrar och andra vuxna som klev in som ställföreträdare och som med stort tålamod gav kärlek och omsorg till barn utan fungerande hem.

Många av våra intervjuer gav oss dock en bitter smak av något annat än den barndom som man önskar att alla barn skulle få. Flera intervjupersoner berättade för oss om slag och sparkar, om missunnsamhet och övergrepp, men också om hur de vuxna idogt präntat in känslan av att vara oduglig och icke älskvärd. Att barn har använts som oavlönad arbetskraft

i så många fosterhem var också något som slog oss med kraft. Flera av de intervjuade vittnar om hur deras kroppar slitits hårt genom tungt kroppsarbete, en del har fått men för livet. Enligt vad vi fått berättat för oss har vissa fosterföräldrar satt i system att ta emot barn som arbetskraft och dessutom fått ersättning för detta.

Vi har mött dessa personer i deras vardag, suttit i deras kök med bandspelare och kaksmulor och bett dem berätta om livet. Vi har följt dem i deras berättelser och lyssnat och slagits av hur de lever mitt ibland oss med sina upplevelser och vi har också hört hur deras tillkortakommanden ofta påminner dem om barndomen. Flera av dem har berättat om hur de fortfarande möter företrädare för myndigheter som ifrågasätter dem och genast förminskas de till det lilla barnet som hjälplöst och utelämnat är offer för andras beslut. Överheten ställer frågor och krav som de inte kan leva upp till och återigen knäcks det spröda självförtroendet. Men vi har också mött de som strävat efter att få känna lycka och genom inre kraft kunnat skaffa sig ett bra liv. De berättar om glädjen över de egna barnen och över att få ösa kärlek och omsorg över ett nytt liv samt om längtan efter att få leva i förhållanden där kärleken är det som binder dem samman. Att det ibland kan vara motigt och blåsa ordentligt, men att det även finns stunder av hängivenhet och lycka. Det får oss att förstå att det går att få fina kärleksrelationer trots de skavanker de bär med sig som ärr i själen och på kroppen.

Att möta våra intervjupersoner har också inneburit att få möta deras husdjur. Sällan har vi förstått hur djur kan stötta och vara så betydelsefulla för en människa, som vi förstått under dessa möten. Vi har fått vara med om att ha stora schäferhundar i famnen när vi fikar, vi har haft katter cirklande bland kakfat på köksbord och hundvalpar som ivrigt

satt sina tänder i våra strumpor under samtalen. Någon gång har en hund varit avogt inställd mot oss och skällt på oss som inkräktare. Hos en kvinna som bodde på landet stod det flera hästar i hagen alldeles utanför huset.

Djuren har stor betydelse för människan och speciellt för de här personerna, det har vi förstått och den relationen skulle man kunna skriva en egen bok om.

Vi har fått ta del av de här personernas liv och drömmar, deras upplevelser av övergivenhet och svek från socialtjänst och myndigheter. Den sociala barnvården som omhändertog dem en gång i barndomen, skulle se till att deras liv blev bättre och drägligare. Alldeles för många av dem blev istället rejält tilltufsade, flyttades runt och fick aldrig en möjlighet att knyta an till någon trygg vuxen. De slets upp från hem och kamrater, de misshandlades och blev utsatta för sexuella övergrepp. Många skildes från syskon som representerat både trygghet och en länk till biologisk släkt och familj. Många berättar om längtan efter syskonen som de kanske inte återsåg förrän i vuxen ålder. Flera berättar också om barnhems-kamrater som dött av missbruk, självmord eller vanvård.

Under intervjuerna har vi tagit fasta på några viktiga områden som vi sedan har försökt följa genom samtalen. Det har till exempel handlat om placeringstid, biologisk familj, kontakt med socialsekreterare och andra myndigheter, hälsofrågor, psykosociala frågor och frågor kring närhet, skam, skuld, framtidstro, betydande vuxna, familj för livet, glädjeämnen, tankar om arv och så vidare. Vi har försökt att låta berättelserna stå för sig själva, utan alltför stor bearbetning, så som de berättats för oss för att inte förvanska och tolka åt dessa människor som många gånger har hela sina livshistorier redan tolkade och nedskrivna av andra människor i journalform.

Många av intervjupersonerna har valt att träda fram under sina egna namn. ”Jag har inget att skämmas för, det är andra som ska skämmas” sa en av dem. Ytterligare några andra har istället velat ha ett fingerat namn för att de är rädda för att omgivningens attityder ska förändras om den får veta deras bakgrund. Valet har stått helt fritt för var och en huruvida de ska nämnas vid eget namn eller inte.

Vårt syfte med den här intervjuboken är att sprida kunskap och förståelse för hur livet kan gestalta sig för dem som en gång i barndomen fick lämna sina biologiska föräldrar för att växa upp i nya hem, ibland på nya orter. Vi vill visa hur de här människorna lever idag, ge en rättvisande bild av hur livet kan gå fel. Vi vill också visa att många ändå lyckas leva ett gott liv med svåra odds emot sig. Det här ska vara en skrift för alla som möter de här människorna i sitt yrke, i sin vardag och för alla som är intresserade av frågor kring social barnvård och hur livet kan te sig för väldigt utsatta och sårbara barn.

Avslutningsvis skulle vi vilja framföra våra varmaste tack till alla de modiga personer som varit med i våra intervjuer. Alla ni tretton före detta barnhems- och fosterbarn som öppnat era hem för oss och låtit oss titta in i era liv, många gånger för att hedra barnhemskamrater och syskon som inte överlevt sin svåra barndom eller klarat av ett vuxet liv – ett stort tack till var och en av er!

Ytterligare ett stort tack vill vi sända till de två socialarbetare som välvilligt ställde upp och berättade om sina upplevelser av hur det var att arbeta som familjehemsinspektör i början av 1970-talet. Era upplevelser och erfarenheter är oerhört viktiga för att ge en nyanserad bild av en verksamhet som förändrats mycket under åren, men som med dagens mått mätt till stor del var en skamfläck under den tid då våra intervjupersoner växte upp. Mycket på grund av bristande resurser, andra

förhållningssätt och en annan syn på barns värde.

Vi vill också tacka professor Bo Vinnerljung som gav oss mod att våga tro på vår idé och tankar om hur vi skulle påbörja projektet. Genom sina egna forskningsresultat kring den sociala barnvården kunde han också hjälpa oss med relevanta frågeställningar att fokusera intervjuerna kring. Tack för det Bo!

I ett uppgivet skede av processen kom Evelyn Pesikan in med värdefulla synpunkter och peppning. Texterna fick sig en ytterligare genomgång som hon tålmodigt inspirerade till. Hon har läst, kommenterat och trott på att idén var värd att genomföra. Tack rara Evelyn!

Ett tack riktas även till Helge Ax:son Johnsons fond, Socialstyrelsen, Allmänna barnhuset, Lagervalls stiftelse och Statens institutionsstyrelse som stöttat oss med ekonomiska bidrag till vårt projekt. Detta har gjort det möjligt för oss att besöka våra intervjupersoner på deras hemorter runt om i landet.

Lo Bäcklinder & Marit Arnbom
Stockholm 2011

I.

Göran Wall Det gällde att överleva dagen

I den råa och kalla barnhemsmiljön fick Göran Wall tillbringa sina första år och inte blev det bättre när han så småningom fick flytta till fosterhem. Ärren efter uppväxten är beständiga och både fysiska och psykiska.

En regnig decemberdag på ett hotellrum i Göteborg träffar vi Göran. Han börjar med att berätta för oss att hemma i hans lägenhet hänger en tavla som han beställt av en vän som är konstnär. Den föreställer maskrosor, samt en staty av ett litet barn i fosterställning. Statyn finns utanför det barnhem där han tillbringade en stor del av sin uppväxt och har blivit som en symbol för honom själv och kamraterna på barnhemmet.

Plaketten som tidigare satt fast på statyn har emellertid väckt starka känslor. "Under åren 1935–1976 har många barn mött kärlek och omtanke på Vidkärrs barnhem och fått en god start i livet" löd inskriptionen, vilket varken Göran eller många andra som tillbringat delar av sin uppväxt på barnhemmet håller med om.

– Det är många av maskrosorna på tavlan som inte finns kvar idag, tyvärr. Vi var som djur på Vidkärr och vi åt bildligt talat nya ungar som kom dit. Jag är en av dem som överlevde, men jag skulle vilja ha mina sjuutton förlorade år tillbaka.

Det är till stor del för att ge upprättelse åt alla de kamrater som inte längre är i livet som han berättar sin historia. En historia som handlar om barn som förvildats och en slocknad tilltro till myndigheter och vuxna.

– Innanför taggrådsstängslan var det en sluten värld och ”ensam är stark” var överlevnadsstrategin. Vårt liv bestod av våld, hot, kränkningar, bestraffningar av olika slag, mobbing, våldtäkter, särbehandlingar och neddrogningar. Vårdare kom och gick och de som blev kvar var riktigt sadistiska.

Sparsam kontakt med familjen

Görans föräldrar delade på sig strax efter hans födelse 1954. Hans mamma var psykiskt sjuk och klarade inte av att ta hand om honom, därför blev han först kvar på kvinnokliniken en tid och sedan flyttad till ett spädbarnshem. Under sina första två år förflyttades han sedan tio gånger mellan olika barnhem och ett par fosterhem.

Mamman och pappan hittade så småningom tillbaka till varandra, gifte sig och fick ännu en son tillsammans. De skilde sig 1963. Under uppväxten har dock Göran bara haft mycket sporadisk kontakt med sin biologiska familj. Ett par besök har han fått under sina placeringar och vid några tillfällen har han tillbringat helger och delar av sommarlov med dem. Då pratade de ofta om att han skulle flytta hem till dem, men det blev aldrig så.

– Jag kände inget förtroende för dem. De berättade så många gånger för mig om hur vi skulle bo tillsammans och bli en familj. De snackade också om att vi skulle flytta till Australien, men det sket sig hela tiden och till slut tappade jag förtroendet för dem.

Föräldrarna fick heller aldrig veta hur han egentligen hade

det och hans egen uppfattning är att de upplevde honom som ett stökigt barn som de hade svårt att hantera.

Rå miljö med många övergrepp

– Jag är helt övertygad om att jag blev totalt miljöförstörd under de första två åren då jag levde helt utan förankring.

De många förflyttningarna under den första tiden har satt djupa spår hos Göran. Han minns ett fosterhem där han vistades när han var sex år gammal och att han trots att han trivdes, inte fick vara kvar. Dottern i familjen hade svårt att hantera att det kom ytterligare ett jämnårigt barn och Göran fick därför flytta. Han minns tydligt den dagen han tvingades tillbaka till det barnhem där han skulle komma att tillbringa en stor del av sin barndom och hur han låste in sig på toaletten för att slippa åka.

Personalen på barnhemmet var utbildad och på tok för få för att hinna med 170 barn i åldrarna ett till sju ton år. Det fanns ingen i personalen som Göran kände sig trygg med.

– Nej, jag gjorde inte det. Inte en enda en. Det fanns ingen som hade tid att titta på mina enskilda behov. Det fanns en föreståndare som var lite bättre än de andra, men hon hade inte hand om barnen. Av henne fick man inte ett slag i huvudet lika ofta som man fick av de andra.

Göran beskriver en mycket rå miljö där barnen var som djur och till stor del skötte sig själva. Leksakerna togs endast fram när någon kom på besök, annars var det torftigt med förströelse.

Göran beskrivs i journalanteckningarna som en ”vagabond”, vilket innebar att han var rymningsbenägen och därför hade särskilda restriktioner. Han fick inte följa med på aktiviteter utanför området och efter rymningar straffades han med flera

dagar långa inlåsningar i ”Slussen”, utan kontakt med omgivningen. Han berättar om örffilar, polisgrepp och hur han en gång blev kastad utför en trappa och blev så skadad att han behövde läkarhjälp. Det gjordes inga journalanteckningar om händelserna och aldrig några polisanmälningar.

– Det var mycket våldtäkter bland barnen på barnhemmen. Pojkarna satt också i stora ringar och onanerade tillsammans och vi yngre byggde kojor och hyrde ut till äldre tjejer och killar. Vi tog tio eller tjugo öre för att de skulle få vara där en timme. Om de inte betalade så fick tjejen klä av sig naken och så skulle grabbarna titta på henne. Personalen hade inte en aning om detta, de var alldeles för få för att kunna skydda barnen.

Många av barnen och ungdomarna medicinerades för att de skulle hålla sig lugna och personalen jobbade med hårda regler. Göran beskriver hur han fick sitta kvar vid matbordet i fyra timmar vid ett tillfälle när han vägrade äta. Han var dock ståndaktig och placerades till slut i ”Slussen” som straff.

När nya barn kom till barnhemmet var första åtgärden att bada dem i stora, rostfria badkar. Även de som kom mitt i natten många gånger från oroliga familjeförhållanden, genomgick samma procedur.

– Barnen skickades sen in i sovsalarna, ledsna och upprivna. Där blev de utsatta för nästa grej. De var ledsna och grät och det ville vi inte höra så då fick de kompanistryk av oss. Var de ett eller två år fick de inte stryk, men en femåring kunde få stryk. Vi ville inte veta av sådana känslor.

Göran tog alla chanser att rymma bort från området och den hårda miljön, men blev ofta tagen av polisen som hittade barnhemsnamnet i skjortkragen och förde honom tillbaka.

– Jag rymde, drog runt lite och tog mig till stan på spårvagnen. Några nätter sov jag hos min faster och farbror utan att de

visste det. De bodde på första våningen och hade nästan alltid balkongen på glänt, så några nätter låg jag under deras soffa. Då var jag sex eller sju år. Jag lärde mig att ”ensam är stark”, jag blev orädd och såg inga faror.

De få personliga tillhörigheter Göran ägde förvarade han i en skokartong under sängen. Den länsades dock av andra barn med jämna mellanrum och det som ingen ville ha förstördes istället. Den mesta fritiden tillbringade han i skogen, där han kunde smita undan och vara för sig själv en stund. Han klippte upp ett hål i staketet där han obemärkt kunde smita ut. Han fann också en fristad inomhus, men lyckan över den var kortvarig.

– Det fanns ett rum med massor av madrasser som var uppfällda mot väggen och eftersom jag alltid varit liten och tunn så hittade jag ett litet krypin där jag kunde sitta och läsa mina tidningar. En dag hittade en av vårdarna mig där och låste in mig. Då försvann all den sista tryggheten. Jag öppnade fönstret och hoppade rätt ut från andra våningen, men det gick bra den gången.

Göran försöker inte försköna bilden av sig själv som barn, men han menar att det var miljön som formade honom och de andra barnen och fick dem att bära sig åt som djur. Omgivningen förväntade sig inte heller något annat av dem.

– En gång när jag var i 4-årsåldern var jag hos min moster tillsammans med min mor. Då hörde jag min moster säga: ”det kommer att gå fullständigt åt helvete med Göran”. De orden kommer jag aldrig att glömma.

Arbetslägret

– När jag kom dit var jag 137 centimeter och vägde knappt trettio kilo och fick börja jobba hårt direkt. Jag spred dynga

på åkrarna och högg ved och jobbade så hårt att mina biceps-senor gick av. Det är förslitningsskador, säger läkaren.

Tio år gammal kom Göran till det fosterhem som han kallar ”arbetslägret”. Han fick direkt börja arbeta hårt på gården, vilket blev hans huvudsakliga uppgift under de kommande sju åren. Familjen som levde väldigt omodernt bestod av ett äldre par och ytterligare ett fosterbarn, en något yngre flicka som så småningom blev adopterad. I familjen ingick även fostermoderns mamma, som sov i samma rum som dottern och hennes man.

– Den gamla tanten stal från mig och gjorde livet svårt för mig. Den enda som var snäll var fosterpappan, men han var kuvad. Han var väl frustrerad också, för han skulle hela tiden kramas och jucka och ha sig, så jag fick alltid vara på min vakt. Det var helt klart sexuella övergrepp, men det tänkte jag inte på då, jag tänkte mest på att det var någon som var snäll mot mig.

Fosterfadern fullbordade aldrig sina övergrepp och upphörde så småningom när han inte fick någon respons från Göran.

I ett litet, dåligt uppvärmt rum på vinden fick han bo och han upplever att han var som en dräng på gården. Han fick visserligen gå till skolan, men ingen var intresserad av hur det gick med studierna. Många gånger gick han direkt från lagården till skolan och blev ofta retad för att han luktade illa.

Göran råkade också ut för mycket skador under sitt arbete på gården, men fick aldrig någon läkarvård. Fosterföräldrarna ryckte på axlarna och gav honom en värktablett mot det onda. Han upplever att han behandlades enbart som arbetskraft

– När fosterföräldrarna ibland åkte iväg till stan för att handla fick jag vara hemma ensam till sju, åtta på kvällen och sköta djuren själv. Vi hade tjugo kor att ta hand om och allt

gjordes för hand. Ingenting var modernt och all skit kördes med skottkärra.

Många andra fosterbarn passerade också genom fosterhemmet under de år som Göran var där. Den enda gemensamma nämnaren var att alla var över tio år för att kunna arbeta på gården. De flesta stannade inte länge, något som Göran tror har att göra med att de inte underkastade sig de hårda kraven på kroppsarbete.

När vi frågar Göran om han har några som helst ljusa minnen från sin uppväxt funderar han länge innan han svarar.

– Två katter som alltid följde mig och satt hos mig. Den ena dog så småningom under en häst och den andra i en slättermaskin.

Han kan inte minnas att han fick någon uppskattning från någon. Födelsedagar firades inte mer än att fosterföräldrarna sa grattis. Sin femtonårsdag kommer han överhuvudtaget inte ihåg. Han och en kamrat hade fått tag i sömntabletter, som de tog en efter en och sedan sov Göran i tre dygn utan att någon tog notis om det.

Göran protesterade aldrig mot det hårda arbetet av rädsla för att hamna på ungdomsvårdsskola. Han berättade för några kamrater hur han hade det, men aldrig för någon vuxen förrän han flyttat därifrån.

Under sin tid i fosterhemmet inledde han också ett missbruk.

– Det var i slutet av 60-talet och det fanns hur mycket knark som helst. Öl, sprit och tabletter var lätt att få tag i, men inte tunga droger. Sniffning förekom och jag provade det också. Jag kunde komma hem och vara helt bombad av lim, bensin och solution. Fosterföräldrarna brydde sig inte, men de måste ha märkt för det stank ju.

Familjen begärde hela tiden mer pengar för Göran och

beklagade sig till myndigheterna över hur besvärlig och kostsam han var.

– Jag blev en ”pain in the ass” och trots att man skrev hur illa det var i pappren så fick jag ingen hjälp. Jag ansågs bara vara jobbig och någon påstod att jag var psykotisk och borde läggas in på psykoshem i Stockholm. De tittade aldrig på vad som hänt och förstod aldrig orsaken till att jag var som jag var.

Under de år han var placerad i fosterhemmet såg Göran aldrig till någon representant från socialtjänsten. Han har aldrig känt något stöd från samhällets sida eller att han haft någon att vända sig till i förtroende.

– Under sju år var socialen där två gånger och då var jag inte där. När jag fyllde 16 och gick ut grundskolan, var det som att socialtjänsten pustade ut och sa: ”Jaha, nu behöver vi inte hålla på med honom längre”. Då hade de ”vårdat” mig i alla år och visste inte hur illa jag blivit behandlad i fosterhemmet och sedan släppte de lös mig. Det tog mig tio år att rehabilitera mig själv.

Göran är bitter när han ser tillbaka på sina år i fosterhemmet.

– Jag tänker att de är skyldiga mig sju årslöner. Jag jobbade så hårt, att ni aldrig kan ana. På somrarna och hösten var jag till exempel uppe klockan fyra på morgnarna för att sätta ut kräftburar.

Från den dagen han lämnade fosterhemmet har han aldrig mer besökt gården eller träffat någon av dem som bodde där. Fostermodern kontaktade Göran efter tjugo år och berättade att fosterfadern hade avlidit och frågade om han ville komma på begravningen. Han avböjde och har sedan inte haft mer kontakt med henne. Hans fostersyster, som sedermera blev adopterad, hörde också av sig efter många år.

– Hon sökte upp mig och vi pratade lite, men nej, jag tror

inte vi har något gemensamt. Våra upplevelser av uppväxten är så olika. Hon var ju prinsessan där, hon fick allt hon pekade på och fick dessutom ärva allt.

Även några gamla skolkamrater har hört av sig inför en återträff, men Göran avböjde att vara med. Han menar att han inte var där av fri vilja, att han aldrig var lycklig där och att han därför inte vill återvända.

Åter till pappa

– Jag åkte därifrån 1971 när jag gick i nian och det var ett kapitel som var slut för mig. Min biologiska far sa då till mig: ”Nu är det dags att du kommer hem.” och jag tror att om han hade vetat hur jag hade det så hade han tagit hand om mig tidigare.

Göran flyttade till sin biologiske far i en ny stad, men efter ett halvår fick pappan jobb på ytterligare en ny ort och Göran vägrade att flytta på nytt och blev kvar när pappan flyttade.

– Då började en riktig ”dräng-period”. Jag var fri från socialtjänsten, jag var ett djur och jag levde livet och festade. Jag blev kriminell och kom med i ett gäng där vi alltid stöttade varandra, oavsett vad det gällde.

Han misskötte gymnasiet, liksom det jobb hans pappa ordnade efter att skolan var slut. Militärtjänstgöringen var också en tid av mycket festande och hårt leverne.

– Men klockan tre en natt kom jag till centralstationen. Jag kommer aldrig att glömma det. Det var regnväder och jag vandrade hemåt och började fundera på om jag skulle släppa taget om allt och fortsätta min destruktiva bana. Jag var väldigt nergången vid den tiden och visade mig aldrig nykter ute på stan. ”Nä, det är inte rätt väg”, tänkte jag och bestämde mig för att gå och anmäla mig till bilskolan

på måndagen. Sen höll jag mig helt nykter i tre månader och fixade körkortet.

Det fanns också en person som kom att betyda mycket för Göran under den här perioden av destruktivt leverne.

– Jag tillbringade mycket tid hemma hos en kompis och hans mamma. Jag pratade aldrig om min bakgrund med henne, men jag tror att hon anade. Hon hade tre söner och tog hand om mig också. Jag flyttade hem till dem och skötte mig och fick en form av familj. Hon var makalös och fostrade tre killar själv. Hon var rak, inga bestraffningar utan krävde raka besked och raka frågor. Hon var räddningen och hjälpte mig att komma till insikt om mig själv och livet. Jag behövde någon som fick upp mig på morgonen. Jag betalade ingenting, men hon bjöd mig på livet.

När körkortet väl var i hamn bestämde sig Göran för att börja studera. Han sökte och kom in på förskolelärlarlinjen. Under studietiden sökte han upp ett par kvinnor som jobbat på Vidkärr som en del i ett uppsatsarbete. Han kände det som en revansch att komma tillbaka till dem med en pedagogutbildning i bagaget. Han uttryckte inga anklagelser utan tyckte att det räckte att bara träffa dem. Göran har även åkt tillbaka till barnhemmet, där han hittade hålet i staketet som han så många gånger krupit ut genom.

Närheten ett problem

– Barnen har blivit viktiga för mig och det är viktigt med de biologiska banden. Det var häftigt när min dotter föddes, det kändes som om jag på något sätt gick bredvid mig själv. Det var fantastiskt och jag var väldigt lycklig. Samma känsla kände jag när sonen föddes.

Göran kände ingen längtan efter egna barn förrän han träffade

sin före detta fru och fick två tillsammans med henne. Idag är han och frun skilda, dottern är myndig och sonen bor på heltid med Göran. Vid skilsmässan genomgick de en vårdnadstvist och Göran som alltid prioriterat sina barn högst, gav sig inte när frun ville ha ensam vårdnad och hänvisade till hans tidigare destruktiva leverne.

Kärleken har alltid varit ett svårt kapitel för Göran och han har haft svårt att släppa människor i allmänhet och kvinnor i synnerhet in på livet. Han har valt sina kvinnor mycket efter utseende och spelat på sin charm för att få kontakt. Än idag sörjer han att han släppte taget om en kvinna som betydde väldigt mycket för honom i ungdomen.

– Det fanns en kvinna som jag älskade mer än allt annat på jorden, men henne offrade jag. Jag var rädd att det skulle bli barn och sen var jag nog rädd att det skulle ta slut också, det har jag alltid varit.

Idag träffar han en kvinna sporadiskt, men de har ingen djupare relation och Göran har heller inga större förhoppningar om att träffa någon som han kan komma nära.

– Mycket svett, blod och tårar har flutit genom min kropp. Den stora ångestklumpen likt en tumör, finns fortfarande som ett bestående minne i min kropp.

Görans liv har till stor del präglats av ilska, ångest och utanförskap. Det som startade när han slussades runt mellan institutioner och fosterhem, utan någon egentligen förankring, har fortsatt under hela uppväxten och präglar än idag en stor del av hans liv. Han kan inte minnas några som helst framtidsutsikter eller drömmar från sin barndom.

– Det gällde bara att överleva dagen och få så lite stryk som möjligt. Jag visste ju inte om jag skulle bli vuxen. Jag visste ju inte om jag skulle vara kvar på barnhemmet dagen efter. Jag hade inga förebilder alls, inga reflektioner. Jag var helt avtrubbad.

Han upplevde besvikelse gång på gång under uppväxten, framförallt gentemot pappan som många gånger inte dök upp när han lovat och Göran fick vänta förgäves. Känslan av att inte höra till någonstans är också stark och grundmurad.

– Den har följt mig hela tiden. Även under mitt äktenskap, trots att jag var lycklig – jag kände mig utanför där också. Och jularna, de har alltid varit fruktansvärda. Jag tar alltid en extra whisky på julen, bara för att överleva.

Han har också alltid burit på ett starkt hat, men det har bytt fokus under åren. Från att ha hatat sina föräldrar och vårdarna, ser han idag socialtjänsten och bristen på kompetens och övervakning som den största boven. Göran beskriver hur han aldrig har haft förmågan att slappna av, förutom när han använt sig av droger eller alkohol. Sitt dåliga självförtroende har han kompenserat genom att spela clown och locka till skratt.

Göran sörjer att han själv utvecklades till att bli en mobbare och att han skadat många oskyldiga människor som kommit i hans väg, både fysiskt och psykiskt.

I samband med att han deltog i den statliga vanvårdsutredningen fick han ut sina akter från socialtjänsten och det är ingen rolig läsning. Göran låter uppgiven när han berättar om hur han beskrivs som autistisk, miljöskadad och hur han ”utvecklades som en liten tiger”.

När vi pratar om vad det blivit av kamraterna från barnhemmet blir Göran dyster. Han har hört en före detta vårdare säga att så många som sjuttiofem procent av hans årskull är döda.

– Ibland känner jag för att bara släppa taget och skita i allt. Jag trycker ner min ångest. Men jag kan också ibland känna viss lycka och stolthet över det jag lyckats med och framförallt över barnen.

Otaliga skador

– Näsblod i mängd, djupa sår som ingen sydde, klämskador, ögonbryn som sprack och ingen brydde sig.

De skador Göran ådrog sig på barnhemmet och i fosterhemmet rapporterades aldrig och inte heller fick han någon läkarvård. Det hårda fysiska arbetet har också satt outplånliga spår i Görans kropp där båda bicepssenorna är av i överarmarna, vilket gör att han inte kan lyfta eller bära tungt och att han ofta plågas av svår värk i axlarna. Skadorna ersätts inte av försäkringsbolaget eftersom de klassas som förslitningsskador. Göran tror också att hans jobbiga uppväxt har hämmat hans fysiska utveckling och gjort honom kortväxt.

Under studietiden märkte Göran att han kunde hålla ångesten borta genom att träna kroppen. Han har sprungit oändligt många mil, ett stort antal maraton och behöver bara titta i sin träningskalender för att veta under vilka perioder han har mått dåligt.

Uppryckning under skolgången

– Jag gick i skolan på barnhemsområdet eftersom jag ansågs rymningsbenägen. I början gick jag i ett par skolor utanför området, men på grund av att vi barn kom från barnhemmet blev vi väldigt utsatta genom mobbning och kränkning av både elever och lärare.

Under åren på barnhemmet tillbringade Göran största delen av sin tid inom området. Eftersom han var bedömd som en ”vagabond” fick han gå i skola på området tillsammans med andra barnhemsbarn.

När han kom till fosterhemmet fick han gå ensam till skolan första dagen och minns hur han kräktes rakt ut över bänken av rädsla. Han skapade sig dock så småningom en ställning i

skolan och blev en relativt besvärlig elev, men han blev även själv utsatt för en del plågor och hade bland annat en lärare som han beskriver som en renodlad sadist och som misshandlade honom vid flera tillfällen.

– Jag var odräglig och har aldrig varit någon mönsterkille. Jag har alltid varit mycket duktig på att manipulera, det lärde jag mig på barnhemmet och jag var ju dessutom liten och späd. Folk tyckte synd om mig och jag såg hungrig och behövande ut, det har jag utnyttjat.

När Göran fick 2.0 i medelbetyg i slutet av årskurs 8 fattade han beslutet att göra allt för att höja sina betyg. Ett år senare hade han höjt betyget till 3.5. Under gymnasietiden hamnade han i ett gäng som festade mycket och han lade ingen större energi på studierna. Detta kompenserade han dock genom att läsa på Komvux när han bestämt sig för att ta tag i sitt liv och sedan till förskolelärare. På högskolan blev det visserligen mycket festande, men Göran klarade ändå studierna bra och fick stipendium för att han var en av de studenter som utvecklats bäst.

Efter några år som förskolelärare saknade han dock manliga kontakter i arbetslivet och började istället jobba som fritidspedagog. Idag arbetar han som facklig förtroendemann sedan ett par år tillbaka.

Önskar att de hade gjort annorlunda

– De skulle ha placerat mig på ett ställe, om nu min mor inte kunde ha haft mig. Sen skulle de ha kontrollerat detta ställe istället för att hela tiden köra runt mig hit och dit. Så fort det blev något problem så fick jag åka vidare.

Göran är mycket kritisk till hur myndigheterna har agerat under hans barndom och uppväxt. Den utbildade personalen

under barnhemsplaceringarna ser han som en oerhört stor brist, särskilt med tanke på att i stort sett alla barnen hade särskilda behov. Avsaknaden av tillsyn under hans placeringar och det faktum att hans skador aldrig har dokumenterats, gör att den misstro han alltid har upplevt hos omgivningen när han berättar, förstärks ytterligare. Han upplever att han alltid har behandlats som om problemet ligger hos honom och att ingen någonsin har brytt sig om att titta på orsaken till hans beteende.

– Jag skulle ha fått ett varaktigt fosterhem med god kontroll. Jag ville dessutom ha kontakt med min biologiska familj, vilket jag knappast fick.

Det finns en stor sorg hos Göran som handlar om att inte ha känt någon tillhörighet, kontinuitet eller tilltro till någon. Egentligen vill han bara ha tillbaka de sju ton år som han känner att han har gått miste om, men han vet ju att det är omöjligt.

Göran är påläst och vet att agan var förbjuden på institutioner under hans uppväxt, men trots det blev han och hans kamrater slagna av personalen. Han har också fått bekräftelse från personer som arbetat inom barnvården, om att de brast i tillsyn och skötsel och inte hade rätt verktyg för att ta hand om barnen.

– Jag har träffat så många som har jobbat inom socialtjänsten. De som jag har träffat har alltid bekräftat det jag säger, att det var uselt skött och att det inte fanns någon tillsyn, ingen pedagogik och ingen vård, utan vi slussades ihop som ett gäng kreatur.

Men mest av allt sörjer han att ingen någonsin frågade honom hur han egentligen hade det.

– Jag kom aldrig till tals. Om de hade frågat från myndighets- sidan så hade jag ju kunnat tala om hur det var. Det hade nog

räckt med att de hade sett mig, så dålig som jag var. Många svenskar snackar om de dåliga rumänska barnhemmen, men då skulle de bara veta hur det har sett ut i Sverige.

Journalanteckningar, Göran Wall

December 1960

”Livlig, olydig, svårhanterlig gosse för vilken man sökt på Frölundaborg våren 60 och nu senast medio dec. Blev ordinerad Stemetil 10 mg ggr 2 och Syr Neurosedyl 12 mg till natten...”

Juni 1961

”Debil, hjärnskadad, neurotiserad. Mjörnhemmet juni – sept. 1960: trots och oro i början, småningom lugnare och hyggligt anpassad. Stemetil som så småningom i dec. 1960 utlöste sträckkramp...”

Hösten 1961

”... I sin flackande nyfikenhet visar han en hög detaljobservans. Ordförrådet är ganska gott och han har en inte oäven verbal förmåga. Övriga prestationer exempelvis teckning förefaller att ligga lägre. Han är mycket liten till växten, ljus gladlynt och charmig... Slutligen förekommer en rad defekter i uppväxtmiljön med deprivation, växlande uppväxtmiljöer och den psykiskt synnerligen vulnerabla modern, som gett honom en otillräcklig vacklande uppfostran...”

Januari 1963

”... fortf. vredesutbrott ibland, då han slänger sig på golvet, kan hålla på någon timme. Hemma svårt med nattsömnen, vaknat upprepade ggr, - här fått Lergigan, fått ligga i dagrummet, arg först för att ligga ensam, störde de andra på natten, men bättre sen han fick en stor nalle...”

Maj 1963

”Hos F. (fadern) varje söndag. M. (modern) inte besökt sedan i påskas. P ledsen över att han inte får träffa M. Mera. –”F. Sagt, vi ska flytta långt bort”. Har mycket lätt för sig i skolan, snabb, lär sig fort. Svårt tala, motgångar, skriker då. Det går hyggligt m. pers. o. kamrater, men han tycker mycket om att vara för sig själv. Kan sysselsätta sig länge m. samma sak...”

Utrustningslista Vidkärrs barnhem september 1964

Benkläder	4
Halsduk	1
Jacka	1
Kofta	1
Långbyxor	4
Undertröjor	4
Mössor	1
Nattdräkter	2
Näsdukar	6
Pjäxor	1
Raggsockar	1
Regnkappa	1
Sockar	2
Skjortor	4
Skor	2
Slips	1
Strumpor	3
Stövlar	1
Tandborste	1
Tandcreme	1
Vantar	1
Resväska	1

December 1971

”Göran omhändertogs den 24 februari 1964 enligt § 31:2 barnvårdslagen och placerades i Rimforsa. Före fosterhemsplaceringen var Göran under långa perioder placerad på olika barnhem. Modern var ofta sjuk och inlagd på sjukhus. Vid fosterhemsplaceringen var Göran starkt neurotiserad och mycket svårskött. Pojken förändrades så småningom och blev välanpassad såväl i skolan som i fosterhemmet...”

2.

Christel Lundgren Jag får försöka lite till

Det var inte mycket som gick rätt till under Christel Lundgrens barndom. Fylleslag, barnhem och fosterhem avlöste varandra och redan när hon var ett par år gammal började hon ta ansvar för både sig själv, sin mamma och sin lillebror.

Vinden viner och regnet öser ner när vi träffar Christel hemma i köket på hennes lilla gård mitt i Sverige. Hon är försiktig när hon börjar berätta. Det här är första gången hon pratar med någon utanför familjen om hur hon har haft det under sin uppväxt. Det är en sorglig berättelse om ett barn som till stor del har fått klara sig själv och flyttas runt mellan barnhem, fosterhem och en mamma med grava alkohol- och drogproblem.

– Jag är född 1963 och det började på en gång. Farmor berättade att jag var på spädbarnshemmet första gången när jag var nio månader.

Christel vet inte hur länge hon var på spädbarnshemmet, men hon vet att det var starten på en oändlig räkka placeringar på barnhem och i fosterfamiljer. Mellan placeringarna kom hon åter till mamman och blev kvar där tills situationen blev ohållbar. Mamman och pappan separerade under den första placeringen och sedan har pappan varit en bifigur under Christels barndom. Mamman förhindrade umgänget med

honom genom att inte dyka upp till avtalade möten.

Som spädbarn blev Christel lämnad mycket ensam och hon vet att en grannkvinna tittade till henne med jämna mellanrum. Det konsumerades mycket alkohol i hemmet och när Christels mamma träffade den man som kom att bli far till hennes bror, började det hon beskriver som en ”ren katastrof”, med fylla och slagsmål mest hela tiden.

– Stefans pappa var ingen snäll människa, en hård och elak person som gav mamma stryk. Jag torkade blod fyra, fem dagar i veckan när jag var fem år.

Ansvar för lillebrodern tog Christel på sig. Mamman lärde henne numret till larmcentralen och det var hon som var ansvarig för att larma när styvfadern blev våldsam. Flera gånger blev mamman hämtad av ambulans och det hände även att styvfadern stängde ut henne på balkongen i timtal utan kläder.

Till slut blev Christel hämtad i skolan av personal från socialtjänsten och placerad på barnhem. Samma dag hade även brodern blivit hämtad från hemmet och förd till barnhemmet.

– Vi bodde i flerbäddssal, ibland var vi två och ibland sex stycken på en sal. Vi blev ofta bestraffade, till exempel om vi kissade i sängen av nervositet. Man kunde till exempel åka in i en skamvrå. Där minns jag att jag själv hamnade ibland.

Livet på barnhemmet var hårt och trots att Christel försökte att hålla en låg profil råkade hon ut för många obehagliga upplevelser. Vid ett tillfälle var hon tvungen att äta lever, något som gav henne kväljningar vid blotta tanken.

– Jag försökte beskriva mitt obehag för dem, men det hjälpte inte, maten skulle ätas upp. Då tänkte jag att om jag drar ner tallriken i golvet så slipper jag, men då kom det en ny portion med mer mat. Då spydde jag upp det på tallriken och fick äta

upp det igen – med matsked.

Miljön var otrygg och inte ens på nätterna kände sig Christel säker i sin säng.

– Det kunde förekomma att folk tafsade när man var i sängen. Ibland vet man inte vad som var vad, om det var personal eller äldre killar. Jag vet att de stoppade i oss konstiga piller ibland också, sen var man inte vid sina sinnens fulla bruk, jag var så omtöcknad så jag visste inte vad som hände.

Brodern och Christel blev kvar på barnhemmet under ett par år, tills mamman tyckte att hon hade fått ordning på sitt liv och mådde så bra att hon kunde ta hem sina barn. Under tiden hade Stefans far flyttat ut och Christel upplever att mamman såg det som en hjälp till självhjälp att ha sina barn hos sig.

Ett kaos som aldrig tog slut

Christel kom tillbaka till samma skola, samma kompisar och hamnade direkt efter i skolarbetet på grund av den tunga ansvarbördan hemma.

– Vissa dagar var det katastrof, men jag lufsade iväg till skolan ändå och höll masken. Jag tog ansvar hemma och höll skenet uppe för jag ville ju inte till barnhem, men jag ville inte vara hemma heller egentligen. Samtidigt försökte jag hålla koll och hålla ut sprit ur flaskorna och hålla i vatten istället, men det uppdagade hon och då blev det ett jävla liv.

Christel var den som såg till att hemmet var i någorlunda skick, att familjen fick mat att äta och hon försökte bringa reda i kaoset som bland annat bestod av stora mängder alkohol och slagsmål. Ofta kom knivarna fram när mamman blev arg och Christel försökte gömma dem så gott hon kunde under sin madrass på nätterna. Hon var välkänd på polisstationen